

УДК 656

Проблеми обліку розрахунків з дебіторами та пошук шляхів їх вирішення

Якубенко Ю.Л.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та УФЕБ
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Треніна Ю.М.

студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

У статті виокремлено основні проблеми обліку розрахунків із дебіторами. Розкрито питання неплатежів, що є однією з причин банкрутства підприємств. Досліджено вагомість достовірної інформації про стан дебіторської заборгованості для проведення її аналізу. Розглянуто класифікацію дебіторської заборгованості. Надано шляхи вирішення окремих проблем обліку розрахунків із дебіторами.

Ключові слова: дебітори, дебіторська заборгованість, прострочена заборгованість, сумнівний борг, покупці, безнадійна заборгованість, форфейтинг.

Якубенко Ю.Л., Треніна Ю.М. ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА РАСЧЕТОВ С ДЕБИТОРАМИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

В статье выделены основные проблемы учета расчетов с дебиторами. Раскрыты вопросы неплатежей, которые являются одной из причин банкротства предприятий. Исследована значимость достоверной информации о состоянии дебиторской задолженности для проведения ее анализа. Рассмотрена классификация дебиторской задолженности. Представлены пути решения отдельных проблем учета расчетов с дебиторами.

Ключевые слова: дебиторы, дебиторская задолженность, просроченная задолженность, сомнительный долг, покупатели, безнадежная задолженность, форфейтинг.

Yakubenko Yu.L., Trenina Yu.M. PROBLEMS OF ACCOUNTING SETTLEMENTS WITH DEBTORS AND WAYS TO SOLVE THEM

The article outlines the main problems of accounting for settlements with debtors. The issue of non-payment is disclosed, which is one of the reasons for the bankruptcy of enterprises. The importance of reliable information on the status of receivables for the purpose of its analysis is investigated. The classification of receivables is considered. The ways of solving individual problems of settlement of settlements with debtors are given.

Keywords: debtors, receivables, overdue debts, doubtful debt, buyers, bad debt, forfeiting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині одним із найважливіших і найскладніших питань у бухгалтерському обліку є облік дебіторської заборгованості, оскільки в сучасних умовах економічної нестабільності країни виникають питання високого рівня неплатоспроможності, які ще й підсилюються незадовільним станом контролю над виконанням договірних зобов'язань на підприємствах. Однією з основних проблем в обліку розрахунків із дебіторами є неповне виконання покладених на себе обов'язків, тобто порушення угоди між контрагентами, що, своєю чергою, призводить до появи дебіторської заборгованості. Наявність дебіторської заборгованості призводить до іммобілізації активів, що тягне за собою збільшення попиту на короткострокові позики і тим самим призводить до кредиторської заборгованості. Варто зазначити, що чим довший період погашення дебіторської

заборгованості, тим менший дохід від засобів, що були вкладені в неї.

Дебіторська заборгованість є тим активом підприємства, велика кількість якого до того ж відстрочена, що може призвести до банкрутства підприємства. Даному виду заборгованості потрібно мати своє джерело фінансування, яке тісно пов'язане з витратами підприємства. Отже, важливим аспектом у діяльності будь-якого підприємства є не тільки правильно сформована організація обліку розрахунків із дебіторами, а й ефективно управління дебіторською заборгованістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням облікового аспекту розрахунків із дебіторами займається низка провідних науковців, таких як: В.М. Костюченко [1], Г.А. Ямборко [1], І.Ю. Кравченко [1], Л. Сук [2], Л.О. Ліголенко [3], С.Ф. Голов [1], Т.В. Гладких [4], Ф.Ф. Бутинець [5] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є встановлення наявних проблем обліку розрахунків із дебіторами та пошук шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожне підприємство займається реалізацією своїх товарів (робіт чи послуг) іншим підприємствам чи фізичним особам, які, своєю чергою, повинні сплатити за отримані товари (роботи чи послуги). Таким чином, якщо товари в обліку спершу реалізуються, а їх сплату планується здійснити пізніше, в бухгалтерському обліку підприємства, що виконувало функції продавця, відображається заборгованість покупців. Така заборгованість має назву дебіторської, відповідно, покупці, які заборгували, – дебітори. Таким чином, несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до платіжної кризи. Для погашення своїх боргів підприємства повинні перетворювати свої високоліквідні активи в грошові кошти чи знаходити інші можливі способи покриття заборгованості, інакше їм може загрожувати банкрутство. У великій сумі дебіторська заборгованість впливає на фінансовий стан підприємства і заважає йому вести нормальну роботу. Варто відзначити, що на процес зростання дебіторської заборгованості великий вплив справляє політика розрахунків із покупцями і замовниками, а саме встановлення термінів погашення, ненадання знижок і т. д. Серед можливих способів покриття варто відзначити використання таких основних форм рефінансування, як факторинг, форфейтинг, які можуть за швидкий час перевести дебіторську заборгованість у грошові кошти. Велику роль можна віддати й обліку векселів.

Відсутність необхідного обсягу достовірної, повної і доступної інформації щодо розрахунків із дебіторами майже повністю унеможливає процес аналізу дебіторської заборгованості. Крім того, загальна криза неплатежів, що характерна для сучасної української економіки, змушує сумніватися в об'єктивності, своєчасності та корисності результатів аналізу. Під час використання вітчизняних методик неможливо однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості та його ступінь впливу на фінансово-господарський стан підприємств. Усе викладене вище посилюється відсутністю на більшості підприємств відповідальної особи за здійснення контролю над дебіторською заборгованістю, яка перевіряла б інформацію про потенційного дебітора, таку як:

– дані про перебування юридичної особи в процесі провадження у справі про банкрутство;

– дані про перебування юридичної особи у процесі припинення діяльності; дані про відсутність заборгованості перед органами управління;

– дані щодо дійсності свідоцтва платника податку, тобто є воно дійсним чи анульовано.

Така інформація краще розкривала б дійсний стан діяльності підприємства, а також надавала важливий матеріал для прийняття виваженого рішення стосовно укладання договорів співпраці на умовах відстрочки платежу. Крім уведення до штату окремої особи, котра контролюватиме дебіторську і кредиторську заборгованість, великі підприємства можуть створити цілий відділ внутрішнього контролю, основною ціллю якого була б перевірка правильності ведення обліку, вірного перенесення інформації з первинних документів до реєстрів аналітичного і синтетичного обліку, достовірності інформації, а також дотримання вимог чинного законодавства.

Крім великої частки неплатежів, у більшості підприємств не створено резерв сумнівних боргів. І це стосується не лише суб'єктів малого підприємництва, які користуються спрощеною системою обліку й яким за П(С)БО 25 дозволено не створювати резерв сумнівних боргів, а й підприємств що користуються «звичайним планом рахунків». На нашу думку це є невірним, адже це не тільки суперечить чинному законодавству, а й збільшує ризики у разі неповернення заборгованості понести відразу значні збитки, які б зі створеним резервом були б не на стільки вагомими.

Однією з важливих проблем обліку розрахунків із дебіторами є питання простроченої дебіторської заборгованості. У Наказі про зміни до деяких нормативно-правових актів із бухгалтерського обліку бюджетних установ указано, що «прострочена дебіторська заборгованість – дебіторська заборгованість, що виникає на 30-й день після закінчення терміну обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами або якщо дата платежу не визначена після виписування рахунку на оплату» [6]. На підприємствах недержавної форми власності це визначення не поширюється і має більш скромне трактування, яке, до речі, не регламентоване. Зазначається, що прострочена дебіторська заборгованість – це заборгованість, що не сплачена в строк.

Прострочена дебіторська заборгованість може бути як поточною, так і сумнівною і безнадійною. «Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операцій-

ного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником. Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності» [7].

Таким чином, із викладеного вище можна зробити висновок, що підприємства самостійно встановлюють строк після закінчення терміну договору, згідно з яким сумнівну заборгованість переводять до складу простроченої. Зазначимо також і те, що сумнівна заборгованість теж не має конкретних строків її окреслення. Конкретні строки має лише поточна заборгованість, які регламентовано П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Отже, для поліпшення ведення і королю дебіторської заборгованості пропонуємо розробити більш точні часові рамки щодо визначення переводу короткострокової заборгованості до сумнівної і з сумнівної до простроченої, а згодом і до безнадійної. До часових рамок пропонуємо також прописати й лімітовану суму дебіторської заборгованості окремо на кожен часову рамку і виділити з чистого прибутку підприємства максимально допустимий відсоток на надання дебіторської заборгованості. Причому виділений відсоток можна поділити на максимально допустимий відсоток до поточної заборгованості і максимальний відсоток до довгострокової заборгованості. Це, своєю чергою, чітко сформує максимально допустиму суму надання «займу», який не спричинить порушення безперебійного виробництва і не потягне за собою залучення кредиту, який призводить до збільшення зобов'язань.

Чітко встановлені часові обмеження допоможуть краще контролювати дебіторську заборгованість і вчасно проводити роботи щодо її покриття або вигідного продажу.

Підприємствам слід приділити увагу пошуку можливостей збільшення кількості покупців і замовників для диверсифікації масштабів ризику виникнення простроченої заборгованості одним дебітором; постійному моніторингу потенційних дебіторів (оцінюванню фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо). Все перелічене надасть потрібну інформацію стосовно того, чи варто реалізовувати товари (роботи, послуги) з відстрочкою платежу чи ні, лімітування дебіторської заборгованості. Але перед уведенням лімітування потрібно визначити оптимальний розмір дебіторської заборгованості, яка б не іммобілізувала фінансові ресурси підприємства і не створювала б загроз для безперебійного процесу виробництва.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, можна стверджувати, що належна організація обліку розрахунків із дебіторами сприяє управлінню її розмірами та здійснює контроль над своєчасним погашенням розрахунків. Основними проблемами обліку дебіторської заборгованості є прострочення платежів, які з часом переходять із короткострокової до сумнівної, а потім і до безнадійної, велика частка неплатежів та відсутність необхідного обсягу повної і достовірної інформації відносно майбутнього дебітора, що, своєю чергою, веде до збитків підприємства. Правильно організований облік і своєчасний контроль над розрахунками з дебіторами є гарантією безперебійного процесу виробництва і повернення заборгованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голов С.Ф. Фінансовий облік : [підручник] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко. – К. : Лібра, 2005. – 976 с.
2. Фінансовий облік : [навч. посіб.] / За ред. Л.К. Сук, П.Л. Сук ; 3-є вид., перероб. і доп. – К., 2016. – 663 с.
3. Лігоненко Л.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства : [навч. посіб.] / Л.О. Лігоненко, Н.М. Новікова. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 275 с.
4. Гладких Т.В. Фінансовий облік : [навч. посіб.] / Т.В. Гладких. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 480 с.
5. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів] / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця ; 6-е вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2005. – 756 с.
6. Наказ про затвердження Порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ та внесення змін до деяких нормативно-правових актів із бухгалтерського обліку бюджетних установ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14>.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.